

Tragedien i Karelen

105914

Nå foreligger et ganske omfattende verk om frontkjempernes krigsinn-sats i Finland. Boka heter «Tragedie i Karelen».

De siste årene er det kommet flere bøker som søker å belyse de norske SS-soldatenes, frontkjempernes holdninger og adferd under krigen. Det legges stor vekt på å rettferdiggjøre innsatsen for Hitler og det germanske rike ved å hevde at det dreide seg i hovedsak om en ensidig kamp for norske og til dels finske interesser. Det som ikke passer inn i dette bildet, blir behendig fortiet eller bagatellisert.

Boka «Tragedie i Karelen» er skrevet av Sven T. Arneberg og forteller om «Norske skijegere i den finske Fortsettelseskrigen 1941-44». Forlaget er Grøndahl Dreyer.

Forfatteren baserer sin framstilling på intervjuer med frontkjemperne og på skriftlige kilder. Det er lagt stor vekt på et godt billed- og kartmateriale. Det skorter heller ikke på realistiske skildringer av krigens gru, selve kamphandlingene og enkeltmenneskers skjebne. Vinterkulde, forfrysninger og en til dels mangelfull forsynings-tjeneste preger mange av bokens sider. Etter hvert går det opp for de frivillige at krigens harde realitet er noe ganske annet enn vervepropagandaens solkors-germanske plakatromantikk. En viss bitterhet overfor tyskerne kan også spores. Men det rettes ingen kritikk mot SS og de nazistiske raseteoriene. Det er «Heil Hitler» fra først til sist om man aldri så meget forsøker å skyve finnene foran seg som åndelig ballast.

Heil Hitler!

Forfatteren poengterer at det her er «taprens versjon som festes på papiret». I den forbindelse utelukkes ikke erindringsforskyvninger. Det er godt sagt. For det skorter så-menn ikke på «forskyvninger». Ingen synes å erindre at alle frontkjemperne lot seg innrulle i Waffen SS. Hitlers spesialtropper både for kamp, likvidering i konsentrasjonsleirene, tortur og kollektiv avstraffelse. De lærte seg fort å hilse med oppstrakt arm og ordene «Heil Hitler!» Det er nok så at de frivillige både var ført bak lys og utviste stor godtroenhet, men en kamp for Norge ble det aldri. Og selv finnene holdt nordmennene på avstand. De var for dem soldater under tysk kommando og i tysk uniform.

En av de frivillige bruker som argument myten om russiske ønsker om «isfrie havner i Nord-Norge». Ja, dessverre var det mange, særlig i Sør-Norge, som bet på disse gamle røverhistoriene fabrikert i London, Paris og Stockholm. Disse uhistoriske påstander blir den dag i dag kolportert i Aftenposten. Så en skal ikke undres over at det gikk i surr hos mangen en ungdom. Men det blir vel meget når det heter at den norske regjeringen forlot Nord-Norge i 1940 mens kampene var i full gang ved Narvik.

Kun tysk tale

Kort og godt, uten den minste reservasjon blir det fortalt om «enkel innføring» i raselære og SS-ideologi. Som SS-soldater trodde de på egen propaganda med klar og uttrykt forakt for «mongoler og kinesere». En frontkjemper måtte under rettetten til lege i Bodø. Han fikk utmerket behandling, men han forbauses over at legen ikke ville snakke norsk med ham, kun tysk. Var det så rart? En nordmann i tysk uniform og i SS sådan. Med den opptreden som særlig SS viste i Nord-Norge i 1944, var det ikke det minste rart at legen bare ville snakke tysk til en som var laker for Hitler og la store deler av Nordkalotten i ruiner!

Hvordan de norske opptrådte er uten omvøp skildret av husmor Greta Dahl i boka

UT AV KEMI: Finske tropper har drevet tyskerne ut av Kemi uten at byen helt ble jevnet med jorden. De samme avdelinger rykket så fram mot Rovaniemi. Der møtte de en totalt utslettet by - en «strålende» innsats av norske frontkjemper i SS-uniform!

«Tro, håp og kamplyst» (1990). Hun, som mange andre i Narvik, ble mildest talt sjokkert over tyskerens behandling av jugoslaviske og russiske krigsfanger. Da så norske SS-tropper overtok ansvaret for fangeleirene i Beisfjorden, viste de seg å være noen følelseløse råskinn. De ville riktig «vise» seg overfor sine tyske oppdragsgivere!

Den brente jord

Og dermed vil jeg trekke fram de norske skijegernes innsats høsten 1944 i Finland: Den hensynsløse breningen av Rovaniemi.

Arneberg fører som «sannhetsvitne» i sin framstilling av tragedien utelukkende en tysk versjon. Verken Mannerheim eller andre finske skribenter eller vitner blir stilt til troende. Den hemningsløse ødeleggelseslysten hos SS, innbefattet de retirerende nordmenn, avskrives kritikkfritt.

Det bekreftes at ordren gikk ut på å sprengte bruer og murhus, men ellers skulle man gå mer skånsomt fram overfor sivilbefolkningen. Det

var ikke snakk om total ødeleggelse slik som i Finnmark og Nord-Troms. Om Rovaniemi heter det at man sprengte jernbanebrua og de få murbygningene, men at et ammunisjonsmagasin på jernbanestasjonen gikk i luften og antente trebebyggelsen som Rovaniemi hovedsakelig bestod av hører vi ikke om. Videre får vi høre at de finske småbrukerne hadde lagt papirlapper igjen med oppfordring om å brenne husene! De hadde da kommet seg unna med husdyrene sine. Jeg har på mine mange reiser og opphold i Lappland hørt en helt annen versjon, så jeg tillater meg å stemple utsagnet til norske SS-soldater som det rene sludder!

En av frontkjemperne uttaler at «vi hadde forresten en affære natten like etter at vi forlot Rovaniemi. Finnene forfulgte oss. De hadde vært i kamp nede ved Kemi nord for Oulu, og jeg kan godt tenke meg at de ble litt opphisset da de kom til Rovaniemi og fant byen brent.» Tenk det, «litt opphisset»! Samme talsmann taler så om innsatsen for Finland (glemmer innsatsen for Nazi-Tyskland) og gremmes over at finnene jager dem ut av landet!

De svarte hundene

Hva forteller så finnene om det som hendte? Det er noe helt annet enn det som i dag forens i pennen av dagens silkefront.

«SS-troppene som besto av folk fra Holland, Belgia, Danmark og Norge, gikk i mange tilfeller langt mer brutalt og hardt til verks mot sivilbefolkningen og dens eiendommer enn de ordinære tyske tropper (Wehrmacht)», skriver den finske oberstløytnanten Wolf Hausti i sine erindringer fra krigen i Lappland. Hausti ledet den finske landgangen i Tornio i begynnelsen av oktober måned i 1944 og videre felttoget fra Tornio til Rovaniemi mot de tyske styrkene.

«SS-troppene som hadde kjempet i den tyske Lapplands-armeen på den nordkarelske fronten, herjet vilt under tilbaketog. De brente og plyndret av hjertens lyst. Disse SS-troppene var ikke bare ille ansett av finnene, men også av den tyske Wehrmacht, som hadde gitt dem økenavnet «svarte hunder» for sin brutale framferd», skriver den finske oberstløytnanten.

Denne framferden blir delvis bekreftet av den tidligere frontkjemperen F. Halle i sin bok «Fra Finland til Kaukasus» som kom ut på Dreyers forlag i 1972. Her går det fram at «Skibataljon Norge» ble innkvartert i Rovaniemi i tre uker. De hadde ansvaret for sikring av byen og bruer, og var blant de siste som forlot Rovaniemi da hele byen var lagt i ruiner. De norske frontkjemperne sto blant annet for sprengningen av den store brua over Kemijoki. Da sprengningen var over, viste det seg snart finske patruljer på den andre siden.

I sin bok forsøker Halle å unnskyldte ødeleggelsene med å forklare at det ikke var meningen å ødelegge så mye. Ordren fra arneledelsen gikk ut på at finsk eiendom måtte spares der det var mulig. Men så sier Halle at det ble et skjønsspørsmål for lavere sjefer hva som var mulig å spare. Han innrømmer åpent at det ble ødelagt mer i Rovaniemi enn hva som var nødvendig og mer enn hva den øver-

Vår bokanmelder

Sverre Nilssen, som tar for seg boka «Tragedie i Karelen» har vært bosatt i Gjøvik siden 1987. Nilssen har 40 år bak seg i norsk presse. Han var i 36 år redaktør av avisen «Finnmarken» i Vadsø. Foruten sitt pressefaglige virke har han vært en pådriver for oppbygging av bibliotek-tjenesten i Finnmark. Nilssen har alltid vært historisk interessert, og det er særlig Nordka-

lottens historie som har opptatt ham.

Nilssen har skrevet en lang rekke historiske artikler, vært medarbeider i historiske verk og har selv skrevet en bok om den nære fortid på Nordkalotten.

ENGASJERT:

Redaktør Sverre Nilssen har alltid vært opptatt av Nordkalottens historie.

elen

ste ledelse ønsket. Han forklarer dette ved brenning av tyske brakker, et ammunisjonstog som eksploderte og påfølgende høststorm.

Ikke sten tilbake på sten

Halles framstilling bekreftes ikke av de finske troppene som nærmet seg Rovaniemi. De kunne iakttas at tyskerne og deres utenlandske leiesvenner gikk fra hus til hus og tente på! Det hevdet journalist Arvo Ruonaniemi i artikler bl.a. i avisa Lapin Kansa (agrar-partiet) i Rovaniemi i 1974. Og Halle skriver i sin bok: «Det var altfor lett å få den gamle trebebyggelsen til å brenne, låvene var fulle av høy. Soldaten blir fandenvoldsk og likeglad på et tilbaketog.» Det var derfor ikke å undres over at de norske SS-soldatene som tok del i brenningen av finsk Lappland med rette bar økenavnet «Svarte hunder». Det var først og fremst ødeleggelsesvanviddet de norske frontkjemperne fikk demonstrert til fulle under tilbaketrekningen i Lappland. Det ble ikke sten tilbake der de «svarte hundene» hadde herjet. Selv kirken i Rovaniemi gikk opp i flammer. Den samme brutale ødeleggelseslyst preget også de tyske troppene etter hvert som de trakk seg ut av Finnmark og Nord-Troms.

At man i begge de norske framstillingene «plages» av erindringsforskyvninger, framgår av den finske skogsråd Jarl Sundquists nedtegnelser i sin dagbok. Han oppholdt seg i Rovaniemi-området i oktober 1944. Den 7. oktober begynte man å brenne brakkene i Rovaniemi, og to dager etter gikk man løs på den sivile bebyggelse i nærheten av byen. Den 10. oktober om morgenen sto Rovaniemi stort sett uskadd, men om kvelden var ødeleggelsene i full gang. Den 16. oktober sprengte man skolen i sentrum, og da nærmet de finske styrkene seg byen. Om natta brente tyskerne kirken like før finske tropper rykket inn.

Over hele Lappland

Arvo Ruonaniemi, som selv deltok i kampe, skriver at tilsvarende ødeleggelse skjedde over hele Lappland. De finske styrkene klarte imidlertid å rykke fram etter hvert. 20. november var finnene ved den norsk-finske grense i Utsjoki (Tana) og dagen etter ved Karigasniemi (mot Karasjok). Men først i slutten av april 1945 var de siste restene av de tyske styrkene ved Kilpisjärvi (mot Skibotn i Lyngen) ute av landet.

De materielle ødeleggelsene var nærmest totale. 16.500 bygninger var brent ned, vegnettet var minelagt, 233 jernbanebruer og 516 vegbruer var sprengt. Halvparten av reinbestanden gikk tapt, og sivilbefolkningen mistet alt de hadde av personlige eiendeler. De norske SS-avdelingene har sin del av «æren» for de hemningsløse ødeleggelsene.

Sett fra frontkjempernes side var det et krav om å få kjempe i Finland. Det var hovedpoenget ved vervingen i Norge. Men den finske regjering ville ikke vite noe av norske nazi-tropper. Finland inngikk nemlig ikke noen Alliansetraktat med Hitler-Tyskland under krigen. Man ville ikke ødelegge forholdet til den lovlige norske regjering i London ved å ta imot frivillige Quisling-tropper. Derfor kom samtlige norske avdelinger til å stå under tysk SS-kommando.

Boka «Tragedie i Karelen» tar, i likhet med tidligere «frontkjemperbøker», opp landssvikoppjøret etter krigen. I denne boka er man langt mer forsiktig, men glemmer at flere av de navngitte personer, som trakk i SS-uniform, etter soningen fikk ganske høye offentlige stillinger i det norske samfunn. Etter vel fire år med tildels det vi i dag vil kalle samfunnstjeneste, slapp de aller fleste ut. Sett i ettertid kan vi her på berget i det vesentligste være vel nogd med rettsoppjøret. De skjønnhetspletter som måtte finnes, er for intet å regne mot nazistenes heringer.

Tekst: SVERRE NILSSEN
Foto: KEYSTONE, LONDON/NTB